

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

Парична статистика

I. Общи методологически бележки

1. Методологически концепции и правила на организация на паричната статистика

Паричната статистика се базира на международните статистически стандарти и до голяма степен покрива правилата за международната финансова статистика. Сред най-важните стандарти са:

- ✓ Европейската система от национални и регионални сметки (ЕСС 2010);
- ✓ Регламент (ЕО) № 1071/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно консолидирания баланс на сектор „Парично-финансови институции“ (ЕЦБ/2013/33);
- ✓ Наръчник по парична статистика на ЕЦБ (*Manual on MFI Balance Sheet Statistics, January 2019*);

България е член на Специалния стандарт за разпространение на данни Плюс (*Special Data Dissemination Standard Plus*) ССРД Плюс, разработен от МВФ (вж. националната страница с обобщени данни за България: на интернет страницата на БНБ, раздел *Статистика, Специален стандарт за разпространение на данни Плюс*).

Основни правила

а) Счетоводни правила – счетоводните правила, следвани от парично-финансовите институции, са посочени в Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност (МСС/МСФО)¹.

б) Отчетни правила:

✓ Оценка на активите и пасивите – всички финансови активи и пасиви се отчитат по пазарна или близка до пазарната цена. Финансовите инструменти обаче, като пари в обращение, депозити, каса, кредити и другите активи/пасиви (с изключение на деривати) се отчитат по номинална стойност. Преоценка на валутните позиции – прилагат се обменни курсове към края на периода.

✓ Отчитане на кредити и провизии – за целите на статистиката кредитите се посочват на брутна база до отписването им. Начислените провизии се класифицират като *Други пасиви*.

в) Институционални единици, икономическа територия и резидентност:

Институционалните единици са стопански субекти, които са в състояние да притежават стоки и активи, да поемат задължения и да участват в икономически дейности и операции с други единици от свое име. Индивидуалните институционални единици, които имат сходен тип икономическо поведение, се обединяват за статистически цели в отделни групи - институционални сектори и подсектори. Основната дейност и функции, показателни за икономическото поведение на институционалните единици, са основен критерий за групирането им в даден сектор/подсектор. Всяка една институционална единица принадлежи само към един сектор или подсектор.

¹ Унифицираните национални счетоводни стандарти, съобразени с международните, бяха валидни до края на 2002 г., след което влязоха в сила Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност.

Икономическата територия на държавата се състои от географската територия, администрирана от държавното управление, в рамките на която хората, стоките, услугите и капиталът се движат свободно. В нея се включват: въздушното пространство, териториалните води и континенталният шелф, лежащ в международни води, върху които държавата се ползва с изключителни права; териториалните анклави (т.е. географските територии, разположени в останалия свят и използвани според международни договорености или споразумения между страни от генерални агенции и ведомства на държавното управление – посолства, консулски служби, военни бази, научни бази и други); всякакъв вид свободни зони.

Институционалните единици се определят като *резидентни*, когато имат център на основен икономически интерес на икономическата територия на тази държава, т.е. когато участват за продължителен период от време (една година или повече) в икономическите дейности на тази територия. Тези единици се наричат резидентни, независимо от тяхната националност, правна форма и независимо дали се намират на икономическата територия в момента на извършване на дадена операция.

Център на основен икономически интерес означава, че съществува място в рамките на икономическата територия на дадена държава, където дадена единица извършва икономически дейности и операции в значителен мащаб за неограничен или за ограничен, но дълъг период от време (една година или повече). За статистически цели в случаите, когато един правен субект извършва значителна дейност на две или повече територии (напр. за клонове, собственост върху земя и трансгранични предприятия), за дейността му във всяка от тях се дефинира отделна институционална единица.

Клоновете на резидентни кредитни институции в чужбина, чийто център на икономически интерес е на територията на друга държава, се третират като нерезиденти. Клонове на чуждестранни кредитни институции, лицензирани да оперират в Република България, са резиденти и са включени към сектора, създаващ пари (вж. Секторна таблица).

Особени случаи на резидентност:

1) българските дипломатически, консулски, търговски и други представителства, членове на тези представителства, техният персонал и обслужващите ги български граждани, които пребивават в чужбина по поръчение на българската държава, дългосрочно командированите в чужбина военнослужещи на кадрова военна служба и граждански лица от Министерството на отбраната в мисии, щабове и органи на международни организации, както и членовете на техните семейства, са резиденти на страната (местни лица). Чуждестранните такива се класифицират като резиденти на своите държави по рождение;

2) като резиденти на страната се третират и:

✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел обучение, независимо от срока на пребиваване;

✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел медицинско лечение, независимо от срока на пребиваване.

Концепцията за резидентството е съобразена с Валутния закон на България, ЕСС 2010 и шестото издание на Ръководството по платежен баланс (*Balance of Payment Manual, 6th ed.*).

г) Секторно разпределение – следват се стандартите на ЕСС 2010 за секторна класификация на институционалните единици. Два са основните сектори според резидентността: *резидентен сектор* (S.1) и *останал свят* (S.2). Резидентният сектор е разделен на парично-финансов, държавно управление и неправителствен. От своя страна парично-финансовият сектор обхваща БНБ (S.121) и други парично-финансови институции (S.122 и S.123); сектор *Държавно управление* (S.13) се състои от следните подсектори – централно държавно управление, ЦДУ (S.1311), местно държавно управление (S.1313) и социалноосигурителни фондове (S.1314); неправителственият – от нефинансови държавни

предприятия (S.11001), нефинансови частни предприятия (S.11002+S.11003), финансови посредници и спомагатели, различни от застрахователни дружества и пенсионни фондове (S.124, S.125, S.126 и S.127), застрахователни дружества и пенсионни фондове (S.128 и S.129), домакинства (S.14) и нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15). Нерезидентният сектор е разделен на *Европейски съюз* и *Други държави и международни институции*. Европейският съюз е представен с разбивка на *Еврозона* и *Извън еврозоната*, според принадлежността на страните от ЕС в Икономическия и паричен съюз. За повече детайли относно секторното разпределение виж *Приложение: Секторна таблица*.

д) Инструментални категории – в паричния отчет и аналитичните отчетности показателите са дефинирани според Регламент (ЕО) № 1071/2013 на ЕЦБ и Наръчника по парична статистика на ЕЦБ в съответствие с ЕСС 2010. Дефиниции на инструментите се намират към съответните таблици в частта "Специфични методологически бележки".

е) Валутно разпределение – всички показатели и инструменти са в левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро на валутния компонент.

ж) Матуритетна структура – за целите на статистиката финансовите активи и пасиви се представят според първоначалния им матуритет (Регламент (ЕО) № 1071/2013 на ЕЦБ и ЕСС 2010).

2. Отчетни единици

Парично-финансовите институции (ПФИ), които са резидентни на територията на Република България. Те включват БНБ и други ПФИ. Други ПФИ обхващат всички кредитни институции, в т.ч. регистрираните в страната клонове на чуждестранни банки, както и фондовете на паричния пазар². Парично-финансовите институции в страната са включени в единния списък на парично-финансовите институции в страните, присъединени към ЕС, който е достъпен на интернет страницата на ЕЦБ.

3. Схема за изготвяне на паричната статистика

Отчетните единици представят отчетни форми на основание чл. 42 на Закона за БНБ, чл. 69 на Закона за кредитните институции и в съответствие с Наредба № 17 на БНБ от 29 март 2018 г. за паричната и лихвената статистика и статистиката на финансовите сметки.

Данните се събират по електронен път в *Информационна система по парична статистика* (ИСПС) – чрез виртуална мрежа на БНБ с другите ПФИ.

Паричната статистика включва 2 нива на компилиране и представяне на данните:

На първото ниво счетоводните данни, получени от отделните отчетни единици, се агрегират в *аналитични отчетности*, които съдържат изчерпателни балансови данни за БНБ и другите ПФИ. Целта на двете аналитични отчетности е да представят данните, класифицирани в съответствие с принципите за резидентност, секторизация и инструментална принадлежност.

На второто ниво данните от аналитичните отчетности се консолидират в *паричен отчет*. Паричният отчет е основна форма на паричната статистика и съдържа множество важни показатели, необходими за извършване на макроикономически анализи. Той разкрива механизма, по който паричната база се мултиплицира в съвкупно парично предлагане, обслужващо трансакциите в националната икономика. Структурата му е изградена по начин, улесняващ анализа на широките пари и техните източници. Паричният отчет се придружава от таблици, в които основните му елементи се представят по-детайлно (по сектори и инструменти).

4. Принципи на обработка на данните

✓ Агрегиране – сумиране на данните по салда за всички институционални единици в рамките на един сектор или подсектор или на всички активи или пасиви в рамките на точно определен показател. За секторите и подсекторите данните по финансовите активи и пасиви се агрегират в инструменти (например кредити, класифицирани по сектор на дебитора, и депозити, класифицирани по сектор на кредитора). По-нататъшно агрегиране се използва за комбиниране на инструментите в показатели;

✓ Консолидиране – отнася се до елиминиране на салда и потоци между институционалните единици, резиденти на страната, когато последните са групирани. Институционалните единици, състоящи се от централа и клонове, отчитат консолидирани данни чрез елиминиране на вземанията и задълженията между тях (това правило не се прилага при консолидиране на данните между централа и нерезидентни клонове). Последваща консолидация се извършва в паричния отчет между ПФИ;

✓ Нетирание – основен принцип, заложен в международните статистически стандарти, е че данните трябва да се събират и компилират бруто. Въпреки това някои категории от данни в паричния отчет се представят и в нетна форма поради използването им за аналитични нужди. В паричния отчет и аналитичните отчетности нетно се представят: чуждестранните активи, вземанията от сектор ЦДУ, други позиции, като едновременно с това се показват и брутните вземания от и брутните задължения към нерезиденти, ЦДУ и други неклассифицирани активи и пасиви;

✓ Обработка на данните се извършва за географското, секторното, валутното и матуриретеното разпределение на балансовите обобщени позиции на ценните книжа, на база детайлната информация „ценна книжа по ценна книга“ от Форма DR *Ценни книжа, държани от подотчетното лице в собствен портфейл* (по чл.9, ал. 9 от Наредба № 27 на БНБ) и други официални източници на данни (напр. *Централизираната база данни за ценни книжа на ЕСЦБ (CSDB)*).

5. Политика на ревизии и статистически обработки

В съответствие с изискванията, заложен в документа на Европейската централна банка *Насоки ЕЦБ 2014/15*³, ревизиите на данни могат да бъдат два вида:

➤ Месечни – отнасят се само до данните за периода, предхождащ последния отчетен период;

➤ Тримесечни – засягат информацията за периоди, преди последния отчетен период. Тримесечните ревизии се извършват с публикуването на месечните данни към края на съответното отчетно тримесечие, като по този начин се осигурява съпоставимост между месечната и тримесечна отчетност на парично-финансовите институции.

Ревизии на вече публикувани данни се извършват в следните случаи:

➤ получаване на допълнителна информация, неправилна класификация, подобряване на отчетната практика и отстраняване на допуснати грешки в предоставените данни от отчетните единици;

➤ промяна на счетоводния или статистическия стандарт.

Извършените ревизии и периодите, за които се отнасят, се оповестяват в прессъобщението и в съответните таблици с данни.

² Включват се в обхвата от февруари 2007 година. От 1 юли 2019 г. ФПП не съществуват.

³ Насоки на Европейската централна банка от 4 април 2014 г. относно паричната и финансовата статистика (ЕЦБ/2014/15), и съответните изменения.

При смяна на стандарта се ревизират и историческите данни от момента на възникване на събитието или промяната на стандарта.

При невъзможност за извършване на ревизии на данните за целия засегнат период, информацията се коригира чрез подаване на прекласификации.

При възникване или създаване на предпоставки за публикуване на нов показател – сектор, инструмент и т.н., се конструират исторически динамични редове чрез използване на статистически методи от момента на възникване на показателя (когато има условия за това).

6. Разпространение на информацията

Българската народна банка публикува на интернет страницата си прессъобщение и комплект от таблици с месечни данни за паричната статистика. Таблици с избрани показатели, представителни за паричната статистика, се публикуват в отчетите за първото полугодие и в годишните отчети на Българската народна банка.

Данните за паричната статистика се предоставят едновременно на всички потребители, като датите за публикуване са обявени в *Календара за разпространение на статистически данни*⁴.

Прессъобщението и таблиците с данни се публикуват в 12 часа в деня на публикацията.

В съответствие с чл. 25 от Закона за статистиката и чл. 8 от Регламент (ЕО) № 2533/98 на Съвета от 23 ноември 1998 г. относно събирането на статистическа информация от Европейската централна банка, БНБ разпространява разпространява само обобщени статистически данни, тъй като получаваните и събираните индивидуални данни са статистическа тайна.

7. Контакти

За въпроси по данните и прилаганата методология, можете да се обръщате към пресцентъра на Българската народна банка (press_office@bnbank.org) или към Надя Александрова, началник на отдел „Парична и банкова статистика“ (Aleksandrova.N@bnbank.org).

Последна актуализация към 25 февруари 2020 година.

⁴ *Календарът за разпространение на статистически данни* се публикува на страницата на БНБ в рубрика *Пресцентър/ Календар*.

СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ		ДЕФИНИЦИИ
Сектор, създаващ пари	Централна банка	<p>Финансово предприятие, чиято основна функция е емитиране на парични средства, поддържане вътрешната и външната стабилност на националната парична единица и управление на международните резерви на страната.</p>
	Други парично-финансови институции	<p>Финансови предприятия (с изключение на тези, които са класифицирани в подсектор <i>централна банка</i>), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чието задължение е да получават депозити и/или близки заместители на депозити от други институционални единици, различни от парично-финансови институции, и да отпускат кредити и/или да инвестират в ценни книжа за своя собствена сметка. Такива са:</p> <p>а) Кредитните институции – банки и дружества за електронни пари, основно ангажирани с емитирането на електронни пари и</p> <p>б) Фондовете на паричния пазар - финансови предприятия и квазикорпорации, с изключение на тези, които са класифицирани в подсектори Централна банка (S.121) и Депозитни институции (S.122), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чиято дейност е да емитират акции/дялове, които са близки заместители на депозити от институционални единици, както и да инвестират за собствена сметка в акции/дялове на фондове на паричния пазар, краткосрочни дългови книжа и/или депозити.</p>

⁵ Институционалните сектори в паричната статистика на България изцяло покриват изискванията на ЕЦБ и ЕСС 2010.

Сектор, притежаващ пари	Други финансови посредници и спомагатели, с изключение на застрахователни дружества и пенсионни фондове	<p>Финансови предприятия, които са основно ангажирани с финансово посредничество, различни от парично-финансови институции и застрахователни дружества и пенсионни фондове. В сектора се включват:</p> <p>а) Инвестиционни фондове - колективни инвестиционни схеми, с изключение на тези, които са класифицирани в подсектор Фондове на паричния пазар (S.123), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чиято дейност е да емитират акции/дялове, които не са близък заместител на депозитите, както и да инвестират за собствена сметка главно във финансови активи, различни от краткосрочните финансови активи и/или в нефинансови активи</p> <p>б) Финансови посредници, без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове - финансови предприятия и квазикорпорации, които са ангажирани основно с финансово посредничество, като поемат пасиви под форма, различна от:</p> <ul style="list-style-type: none"> - валута, депозити или акции/дялове на инвестиционни фондове; - пенсионни, застрахователни и стандартизирани гаранционни схеми от институционалните единици <p>в) Финансови спомагателни организации - финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с дейности, тясно свързани с финансовото посредничество, но които сами по себе си не са финансови посредници.</p> <p>г) Каптивни финансови институции и заемодатели - финансови предприятия и квазикорпорации, които не са ангажирани с финансово посредничество или с предоставяне на спомагателни финансови услуги и по-голямата част от активите и пасивите на които не се търгуват на свободните пазари.</p>
	Застрахователни дружества и пенсионни фондове	<p>Финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с финансово посредничество като следствие от поемането на застрахователни и пенсионни рискове (и които поемат пасиви под формата на застрахователни и пенсионни резерви).</p>

	СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ	ДЕФИНИЦИИ
Сектор, притежаващ пари	Нефинансови предприятия	Институционални единици, които са независими юридически лица и пазарни производители и чиято основна дейност е производството на стоки и/или оказване на нефинансови услуги.
	Домакинства	Лица или групи от лица като потребители, произвеждащи пазарни стоки и нефинансови и финансови услуги (пазарни производители). Този сектор включва също и лицата или групите лица като производители на стоки и нефинансови услуги предназначени предимно за собствена крайна употреба. Самостоятелни предприемачи, които са пазарни производители. Тук се включват еднолични търговци; самонаети лица със свободни професии (нотариуси, лични лекари, художници и др.), независими земеделски стопани.
	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД)	Нетърговски институции, които са частни юридически лица - непазарни производители и чиято основна дейност е свързана с обслужване, подпомагане и съдействие на домакинствата. Техните основни ресурси освен тези, получени от случайни продажби, се получават от доброволни парични вноски или вноски в натура от домакинствата в качеството им на потребители, от плащания, извършени от сектор <i>Държавно управление</i> ⁶ , и от доходи от собственост на финансови или нефинансови активи.. Тук се включват синдикати, политически партии, фондации, сдружения, църкви и религиозни общества, читалища, културни и спортни клубове.

⁶ Нетърговските институции, които са контролирани и финансирани от сектор *Държавно управление*, се класифицират в него.

СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ		ДЕФИНИЦИИ
Парично неутрален сектор	Централно държавно управление	<p>Административни единици на държавата, чиято компетенция обикновено се разпростира върху цялата икономическа територия, с изключение на администриране на социално-осигурителните фондове. Тези единици обикновено са ангажирани с предоставянето на колективни услуги в полза на обществото като цяло (данъчно облагане, национална отбрана, обществен ред и безопасност, образование и здравеопазване, взаимоотношения с други държави и др.).</p> <p>Държавна администрация, чиято компетенция се разпростира само върху част от икономическата територия, с изключение на местните структури на социално-осигурителните фондове.</p> <p>Централни, федерални (щатски) и местни институционални единици, чиято основна дейност е да обезпечават обществени облаги и които отговарят на следните критерии: 1) по закон или нормативен акт определени групи от населението са задължени да участват в схемата и / или да заплащат вноски; 2) държавното управление е отговорно за управлението на институцията по отношение на уреждане или одобряване на вноските и облагите, независимо от ролята му като надзорно тяло или работодател.</p>
Сектор, притежаващ пари	Местно държавно управление	
	Социалноосигурителни фондове	
Нерезидентен сектор	Европейски съюз	Еврозона
		Държави от ЕС извън еврозоната
	Други държави и международни организации	

⁷ Включени са също институциите на Европейския съюз и международните организации.

II. Специфични методологически бележки

Паричната статистика е представена в динамика с паричен отчет, две аналитични отчетности (на БНБ и на другите ПФИ), както и няколко допълнителни таблици, съдържащи по-детайлна информация. Принципът на организация на всички таблици е следният: данните са развити по сектор, показател, левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро, инструмент и матуритет, като показателите в актива са групирани по сектори и инструменти, а в пасива – по инструменти и степен на изискуемост.

Същевременно се компилират и публикуват секторни месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ, които са статични таблици, представящи съответни показатели в актива и пасива с цел идентифициране на секторната принадлежност на балансовите позиции.

Паричната статистика (в динамика и статика) е изградена на база месечните отчетности на БНБ и другите ПФИ.

Таблицы: Паричен отчет и аналитични отчетности

Структурата на паричния отчет може да се изрази със следното математическо твърдение:

Нетни чуждестранни активи + Нетни вътрешни активи = Широки пари + Дългосрочни пасиви.

Нетните вътрешни активи включват вътрешен кредит, дълготрайни активи и други позиции (нето).

Аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ следват формата на паричния отчет.

Видове показатели

*Нетни чуждестранни активи*⁸ – получават се като разлика между брутните чуждестранни активи и пасиви на сектор ПФИ. Брутните чуждестранни активи са представени по инструменти и включват международните валутни резерви на страната и други чуждестранни активи на БНБ и другите ПФИ. Брутните чуждестранни пасиви отразяват задълженията на ПФИ към външния сектор. Подробно развитие на брутните чуждестранни активи и чуждестранни пасиви на БНБ е извършено в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Вътрешен кредит – обединява кредита за консолидирания сектор *Държавно управление* и за неправителствения сектор.

Кредитът за консолидирания сектор *Държавно управление* обхваща нетните вземания от ЦДУ и брутните вземания от местното държавно управление и социалноосигурителните фондове. Кредитът за неправителствения сектор включва брутните вземания от нефинансови предприятия, финансови предприятия, домакинства и НТООД.

Дълготрайни активи – движими или недвижими нефинансови активи, включително дълготрайни материални активи.

Други позиции (нето) – обединяват всички компоненти от балансите на БНБ и другите ПФИ, които не са обхванати в представените инструменти. Тук се включват *Отношения между други ПФИ (нето)*, *Отношения между БНБ и други ПФИ (нето)* и *Други активи и пасиви (нето)*. Към *Други активи и пасиви (нето)* се включват начислените и просрочените лихви, дериватите, амортизациите, провизиите, както и неklasифицираните другаде активи и пасиви (част от тях са представени в таблици: „Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и

⁸ Монетарното злато и притежаваните/разпределените специални права на тираж, вземанията и задълженията по лихви в *Нетните чуждестранни активи* са показатели, които се отнасят само за БНБ.

другите ПФИ“. Позиция *Отношения между ПФИ (нето)* отразява превишаването на активите над пасивите, възникнало в резултат на нетиране на вземанията и задълженията между ПФИ.

Широки пари (парично предлагане) – състоят се от пасиви с паричен характер на ПФИ към резидентния сектор с изключение на тези към ЦДУ и към сектор ПФИ. Инструментите в паричните агрегати са групирани по степен на ликвидност и са представени по валути и по сектори.

Използват се следните парични агрегати: М1, М2 и М3. Агрегат М1, известен като „тесни пари“, включва най-бързоликвидните инструменти, използвани за разплащане (пари извън ПФИ и овърнайт-депозити в левове и чуждестранна валута). Квazипарите и паричният агрегат М1 съставят паричния агрегат М2. Квazипарите се състоят от депозити с договорен матуритет до 2 години и депозити, договорени за ползване след предизвестие (вкл. непрехвърляемите спестовни депозити) до 3 месеца. Най-нисколиквидните финансови инструменти са репосделките, акциите и дялове на фондовете на паричния пазар и издадените дългови ценни книжа до 2 години, наричани общо *търгуеми инструменти*. Те са в левове и чуждестранна валута и заедно с паричния агрегат М2 формират най-широкия паричен агрегат М3, който е известен като парично предлагане („широки пари“).

Дългосрочни пасиви на ПФИ – дългосрочните финансови пасиви включват пасивите на ПФИ с матуритет над 2 години или период на предизвестие над 3 месеца, както и капитала и резервите. *Капитал и резерви* включва основния капитал на банковата система; резервите (вкл. натрупан друг всеобхватен доход) и финансовия резултат (вкл. неразпределена печалба/загуба от предходна година).

Основни инструменти

В актива:

1. *Репосделки* – средства, отпуснати по споразумения за обратно изкупуване на ценни книжа, когато една от страните получава парични средства срещу продажбата на ценни книжа, но с твърд ангажимент да изкупи обратно същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.

2. *Кредити* – финансови активи, възникнали с цел осигуряване на парични средства, стоки или услуги на кредитополучателя. Условиата по кредитите (фиксиращи от кредитора или договорени) обикновено се оформят с непрехвърляем документ. Кредитът е безусловен дълг, който трябва да бъде изплатен при падежа му и да носи доход под формата на лихва (вж. таблица 5). В сектор *Финансови предприятия* са включени и предоставените от отчетните единици маржин депозити⁹.

3. *Ценни книжа, различни от акции* – тук се включват ценни книжа, различни от акции, и други дългови инструменти, даващи на притежателя им безусловно право на фиксиран или договорно определяем доход под формата на купонни плащания и/или определена фиксирана сума на посочена дата или дати, стартиращи от емисията до деня, определен като дата на падеж/откупуване. Тези книжа не гарантират права на собственост и дял в капитала на фирмата емитент. Включват се и инструменти със същите характеристики, но съдържащи опции за конвертиране в акции или други капиталови инструменти. Показателят *ценни книжа, различни от акции*, обхваща различни видове облигации и други дългови книжа с характер на облигации (такива могат да бъдат сконтирани и приети от другите ПФИ полици и други търговски книжа, използвани от тях като форма на краткосрочно инвестиране). В сектор

⁹ Представяват гаранционни депозити по деривативни договори. Служат за парично обезпечение, което остава собственост на вложителя и са платими при приключването на договора.

Нефинансови предприятия са включени и притежаваните от кредитните институции компенсаторни инструменти¹⁰.

4. *Акции и други капиталови инструменти* – притежаваните ценни книжа, които дават права на собственост и дял в капитала на предприятие. Тези ценни книжа дават право на част от печалбата на предприятието, а също така и право на ликвидационен дял в случай на ликвидация. Тук се включват *акции и дялове на фондове на паричния пазар* и *акции и дялове на инвестиционни фондове*.

В пасива:

1. *Пари извън ПФИ* – парите в обращение, намалени с касите на другите ПФИ.

2. *Депозити* – средствата, приети от ПФИ, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане. Депозитите се приемат по договореност между страните, като се уговорят условията по воденето на депозитните сметки, размерът на лихвата (ако в договора е предвидено начисляването ѝ), сроковете на изплащане и санкции за страните при неизпълнение на договореностите. Те са задължение (пасив) на финансовата институция.

✓ *Овърнйт-депозити* – съдържат депозити, които нямат определен срок и могат незабавно да се конвертират в пари в брой или да се преведат чрез банково нареждане или чек без ограничения или санкции. Тук се включват депозитите до 1 ден и безсрочните депозити. Прехвърляемите спестовни депозити са част от безсрочните депозити.

✓ *Депозити с договорен матуритет* – не са незабавно на разположение, тъй като имат договорен срок преди тегленето им. Тези депозити не могат да се използват за извършване на плащания и не са конвертируеми в пари в брой без какъвто и да е вид значимо ограничение или глоба. Тук се отнасят получените кредити, с изключение на тези от МВФ.

✓ *Депозити, договорени за ползване след предизвестие*, – включват непрехвърляемите спестовни депозити и други депозити, договорени за ползване след предизвестие. Спестовните депозити са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които служат за съхранение на пари на домакинства срещу издаване на лична спестовна книжка или аналогичен документ. Такива депозити са жилищните влогове, детските влогове и други. Другите депозити, договорени за ползване след предизвестие, са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които не могат да бъдат конвертирани в пари в брой без период на предизвестие. При тях конвертирането в пари в брой не е възможно или е възможно преди срока на предизвестията, но с някаква санкция. Тук се отнасят и непрехвърляеми депозити, които са с фиксиран матуритет, но конвертирането им в пари в брой преди настъпването на матуритета им е възможно само срещу предизвестие.

3. *Репо-сделки* – включват получените в парично-финансовата институция парични средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.

4. *Акции и дялове на фондове на паричния пазар* – включват издадените от фондовете на паричния пазар дялове.

5. *Издадени дългови ценни книжа* – включват емитираните от кредитните институции ценни книжа, различни от акции, и други капиталови инструменти, които обикновено се търгуват на

¹⁰ Компенсаторните инструменти включват компенсаторни записи и жилищно-компенсаторни записи, емитирани по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти, и поименни компенсационни бонове, емитирани по Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Тези инструменти са издадени от държавата и са свободни прехвърляеми. По смисъла на Закона за публичното предлагане на ценни книжа те са приравнени към ценни книжа.

вторичния пазар и не гарантират на притежателя права върху собственост на емитента. Издадени нетъргуеми инструменти (първично пласирани не чрез борса или друг официален пазар), но впоследствие придобили търгуемост, също се класифицират тук.

Таблицы: Чуждестранни активи и пасиви на БНБ

Таблицата показва вземанията и задълженията на БНБ към нерезиденти, формиращи позициите *Чуждестранни активи* и *Чуждестранни пасиви*.

Видове инструменти

Чуждестранни активи на БНБ

Външните вземания на централната банка са обособени в две групи според своята ликвидност – *Международни резерви* и *Други чуждестранни активи*.

1. *Международни резерви* – включва най-бързоликвидните чуждестранни активи, разделени на три подсектора – *нерезидентни банки*, *нерезидентни правителства* и *други нерезиденти*.

Международните резерви включват следните показатели:

- ✓ каса – притежавани банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута;
- ✓ притежавани специални права на тираж¹¹ (СПТ);
- ✓ монетарно злато – състои се от кюлчета злато в стандартна форма в трезора и монетарно злато, депозирани при чуждестранни банки. Монетарното злато се оценява по пазарна стойност;
- ✓ депозити – средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни банки, развити по степен на ликвидност (овърнайт-депозити, депозити с договорен матуритет, депозити, договорени за ползване след предизвестие);
- ✓ репо-сделки – включват получените в БНБ средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата;
- ✓ ценни книжа, различни от акции – притежаваните от БНБ дългови инструменти, емитирани от нерезидентни банки, финансови институции и правителства, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг и които са платими в свободно конвертируема валута, с изключение на дълговите инструменти, дадени или получени като обезпечение;
- ✓ резервна позиция в МВФ – представлява безусловното право на страната за ползване на средства от МВФ. Този показател се създава от плащането на валутния компонент от квотата на България и е равен на разликата между квотата и наличностите на МВФ в национална валута¹²;
- ✓ вземания по лихви – вземанията по начислени лихви по чуждестранните активи, включени в международните резерви¹³.

¹¹ Специалните права на тираж са резервен актив, създаден от МВФ като допълнение към съществуващите резервни активи на държавите-членки на фонда. Стойността им се определя от кошница от основни валути (евро, британска лира, щатски долар и японска йена).

¹² Резервната позиция може да бъде увеличена до размера на средствата в национална валута, използвани от МВФ при трансакции с други държави-членки.

¹³ Специфична особеност, произтичаща от паричния съвет, е, че вземанията и задълженията по начислени лихви са част от *Международните резерви*, съответно част от чуждестранните задължения на страната, поради което те не са част от *Други активи* и *Други пасиви*, както е при другите отчетни единици.

2. *Други чуждестранни активи* – това са по-слаболиквидни вземания от нерезиденти, които след въвеждането на паричния съвет са част от активите на управление "Банково". Позицията е разделена на три сектора – нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти, и включва следните инструменти:

- ✓ депозити – средства в други нерезиденти, невключени в международните резерви;
- ✓ ценни книжа, различни от акции – дългови ценни книжа, невключени в международния резерв;
- ✓ акции и други капиталови инструменти – представляват капиталови инвестиции в международни финансови институции (напр. Банка за международни разплащания, Базел). Тук се включват и акции и дялове на фондове на паричния пазар – притежаваните ценни книжа, осигуряващи дял в капитала на фонд на паричния пазар.

Чуждестранни пасиви на БНБ

Отразяват задълженията на централната банка към външния сектор, разделени на три подсектора – *нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти*.

Чуждестранните пасиви включват следните инструменти:

- ✓ депозити - средствата, депозирани в БНБ от нерезиденти, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане;
- ✓ кредити – получени заеми от общите фондове на МВФ, които са лихвоносни и се отпускат с определен падеж;
- ✓ разпределени специални права на тираж¹⁴;
- ✓ задължения по лихви¹⁶ – в позицията са включени задълженията по начислени лихви по чуждестранните пасиви.

Таблица: Кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД

Таблицата представя информация за кредитите (остатъчната им стойност) по видове, валута и сектори, отпуснати от кредитните институции. В паричния отчет и аналитичните отчетности те са част от *Вземанията от неправителствения сектор*.

Кредитите се отчитат по номинална стойност – главницата, преди изваждането на провизиите, без таксите и текущо начислените лихви. Начислените лихви и таксите се включват в показател *Други активи*, а провизиите по кредитите са част от показател *Други пасиви* от баланса на ПФИ.

Данни за размера на начислените лихви по кредити и на провизиите са посочени в таблици *Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ*, а обхватът на показателите е дефиниран в методологическите бележки към тези таблици.

Видове кредити

1. Според матуритета

- ✓ Краткосрочни кредити – кредити, чийто първоначален матуритет е 1 година или по-малко, включително овърдрафт.

¹⁴ Дългосрочен пасив към МВФ, който се явява кореспондираща позиция на притежаваните специални права на тираж.

✓ Кредити с матуритет от 1 до 5 години – кредити, чийто първоначален матуритет е повече от 1 година, но по-малко от 5 години.

✓ Кредити с матуритет над 5 години – кредити, чийто първоначален матуритет е над 5 години.

2. Според качеството

✓ Редовни кредити – включват се кредитите, които са с редовно обслужване, както и необслужваните или реструктурираните кредити, които не отговарят на критериите заложиени съответно в член 178 от Регламент (ЕС) № 575/2013¹⁵ и в Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014¹⁶. Включват се и реструктурираните кредити, при които приложените мерки не водят до пряко или косвено снижаване на лихвения процент под пазарното ниво за съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.).

✓ Лоши и реструктурирани кредити¹⁷ – в съответствие с изискванията за статистическа отчетност на ЕЦБ¹⁸, БНБ събира агрегирана информация за общия размер на балансово отчетаните кредити, които са необслужвани или реструктурирани. Необслужвани¹⁹ са кредитите, които отговарят на поне едно от условията по член 178 от Регламент (ЕС) № 575/2013¹⁸, а реструктурирани¹⁹ кредити са тези, които са определени като реструктурирани експозиции съгласно Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014¹⁶ с приложени мерки, в резултат на които нивото на лихвения процент по кредита е под пазарните условия за съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.).

Предоставяната от банките информация за тези кредити е агрегирана поради това, че за целите на паричната и на лихвената статистика не се събират детайлни данни за кредитите по срокове на просрочие.

В съответствие с международната практика, отчетането на кредитите за паричната статистика се различава от това за надзорни цели, включително при отчетането на кредитите, които са реструктурирани или са необслужвани.

3. Според целта на използване на средствата за кредити, различни от овърдрафт (само за сектор Домакинства):

✓ Кредити за потребление – кредити, предоставени за покупка на стоки и услуги, употребявани лично от домакинствата.

¹⁵ Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

¹⁶ Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014 на Комисията от 16 април 2014 година за определяне, в съответствие с Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета, на техническите стандарти за изпълнение по отношение на предоставянето на информация от институциите на надзорните органи.

¹⁷ До 30.06.2006 г. в показателя се посочва просрочената част от главницата, която е станала изискуема, но не е платена.

¹⁸ Регламент (ЕО) №1071/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно консолидирания баланс на сектор "Парично-финансови институции" (ЕЦБ/2013/33) и Регламент (ЕО) №1072/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно статистика за лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия (ЕЦБ/2013/34).

¹⁹ Настоящите дефиниции на необслужвани и реструктурирани кредити се прилагат считано от данните за февруари 2018 г. Преди това показателят *Лоши и реструктурирани кредити* обхваща необслужваните кредити с просрочие над 90 дни и всички реструктурирани кредити, които съответстват на категориите *необслужвани експозиции*, *загуба* и всички *реструктурирани експозиции* по смисъла на отменената *Наредба № 9 на БНБ от 3 април 2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за формиране на провизии за загуби от обезценка*.

✓ Жилищни кредити – кредити, предоставени на домакинствата с цел инвестиране в жилища за собствено ползване или наем, включително за строителство и за подобрения на жилища.

✓ Други кредити – всички останали видове кредити, предоставени на домакинствата, включително кредити за обучение и лечение. В показателя се включват всички кредити с търговска или производствена цел, както и кредитите за НТООД.

4. Според формата на отпускане на средствата

✓ Овърдрафт – представлява дебитно салдо по разплащателна сметка. Погасяването на овърдрафта се извършва автоматично при постъпване на суми по разплащателните сметки.

✓ Кредити, различни от овърдрафт.

Таблицы: Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ

Таблиците показват всички начислени и просрочени лихви по вземания и задължения по видове инструменти, дериватите, както и всички коригиращи позиции, използвани в счетоводната практика, а именно амортизациите и провизиите.

Информацията в таблиците е налична от декември 2001 година.

Описание на показателите

Начислени лихви – представляват дължимите вземания/задължения по лихвени вноски, които се записват съгласно принципа за текущо начисляване. В аналитичните отчетности към паричния отчет те се отнасят към позиции *Други активи* и *Други пасиви*, като особеност на аналитичната отчетност на БНБ е, че начислените лихви по международните резерви и по чуждестранните задължения се отчитат към позиция *Чуждестранни активи*, съответно *Чуждестранни пасиви*.

Провизии – тук се отчитат натрупаните начисления във връзка с обезценка, както и провизиите, признати за пасиви съгласно МСФО 9 и нормативната уредба в страната. Те се отнасят към позиция *Други пасиви*, тъй като за целите на статистиката всички финансови активи и пасиви, които подлежат на провизиране, се отчитат на брутна база (вж. Общи методологически бележки).

Амортизации – вид коректив на амортизируеми дълготрайни материални и нематериални активи, включително и на тези с право на ползване;

В публикуваната информация дълготрайните активи са включени на брутна база, а начислената амортизация е отнесена в позиция *Други пасиви*.

Деривати – в тази позиция се отчита брутната пазарна стойност на всички балансово отчитани деривати, притежавани от парично-финансовите институции.

Таблицы: Секторна месечна отчетност на БНБ и на другите ПФИ

Секторните месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ представят на брутна база балансовите показатели по начин, позволяващ идентифициране на секторната им принадлежност. Таблиците са статични и съдържат информация по салда към края на всеки календарен месец. Представянето на данните е съобразено с основните принципи за секторна класификация и агрегиране на инструментите в показатели:

1. Секторна класификация – следвани са основните принципи, заложи в ЕСС 2010. Всички секторно неклассифицирани позиции, както и собствените вземания и задължения на ПФИ, са обособени в колона *неклассифицирани*.

2. Финансови показатели – обхватът и съдържанието на показателите са описани към съответните таблици. Някои от позициите са по-агрегирани в сравнение с паричния отчет и аналитичната отчетност, където част от инструментите в пасива са представени с допълнителна разбивка според това, дали се включват в паричните агрегати.

Особености на секторната месечна отчетност на БНБ

За целите на таблицата чуждестранните вземания на БНБ са обособени по сектори, като са обединени активите, включени в международния валутен резерв, с другите чуждестранни активи на централната банка. Касата във валута, притежаваните СПТ и монетарното злато са представени в колона *некласифицирани*. Чуждестранните активи, групирани според ликвидността им в международен резерв или в други чуждестранни активи, са посочени в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Таблицы: Парични агрегати и техните източници – салда и трансакции

Таблиците съдържат данни за салдата към края на съответния период и извършените през него финансови трансакции за паричните агрегати и техните източници.

Финансова трансакция е създаване, покупка, продажба или ликвидация на финансов актив или пасив. Тя се изчислява, като от разликата в салдата спрямо предходния отчетен период се елиминират всички изменения, които не са вследствие на финансова трансакция. Такива са прекласификациите по сектори и инструменти, отстраняване на грешки, корекциите в стойността, отписванията на кредити и измененията, свързани с движенията на валутните курсове.

Финансова трансакция = Салдо в края на отчетния период – Салдо в края на предходния отчетен период – Прекласификации и други корекции – Валутни преоценки – Други преоценки (отписвания на кредити, корекции в стойността).

Прекласификации и други корекции обхващат всяка промяна в баланса, която произтича в резултат на:

- ✓ Промени в състава и структурата на съвкупността от отчетни единици;
- ✓ Промени в класификацията на финансовите инструменти и на контрагентите по финансови операции;
- ✓ Промени в статистическите дефиниции и корекция от страна на отчетните единици на допуснати грешки в предоставените от тях данни и др.

Валутните преоценки отразяват промяната на левовата равностойност на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута вследствие на изменението на курсовете на тези валути спрямо лева в периода между две отчетни дати.

Други преоценки включват *отписвания на кредити и корекции в стойността на ценните книжа*:

- ✓ *Отписването на кредит* отразява прекратяване на балансовото отчитане/намаление на балансовата стойност на кредит в резултат на влошаване на качеството му. Включват се и загуби, признати в момента на продажба или прехвърляне на кредит на трети страни.
- ✓ *Корекция в стойността* се отнася до всички промени в оценката на инструментите, дължащи се на нереализирани печалби/загуби, както и на реализирани и възникнали в момента на сделката, следва да бъдат отчетени като корекции в стойността.

Абревиатури

БНБ	Българска народна банка
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЕС	Европейски съюз
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕСС 2010	Европейска система от сметки 2010
ЗД и ПФ	Застрахователни дружества и пенсионни фондове
ССРД Плюс	Специален стандарт за разпространение на данни Плюс (<i>Special Data Dissemination Standard Plus</i>)
НТООД	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
М1	Тесни пари
М2	М1 и квазипари
М3	Широки пари
МВФ	Международен валутен фонд
МДУ	Местно държавно управление
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансова отчетност
НСИ	Национален статистически институт
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ПФИ	Парично-финансова институция
СОФ	Социално-осигурителен фонд
ФПС	Финансови посредници и спомагатели, различни от застрахователни дружества и пенсионни фондове
ФПП	Фондове на паричния пазар
ЦБ	Централна банка
ЦК	Ценни книжа
ЦДУ	Централно държавно управление

Други означения

0	показателят е по-малък от 0.05, но по-голям от нула
-	показателят е равен на нула